

Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA

Zpráva z Conference of the International Society for Research on Emotion ve dnech 17. až 20. 7. 2024

Ač se může zdát, že tato zpráva patří spíše do časopisu o psychologii, konference mezinárodní společnosti pro výzkum emocí (ISRE) probíhající od 17. do 20. 7. 2024 na Královské univerzitě v Belfastu (Queen's University Belfast) má co říct i akademikům z oblasti práva. Jednou z hlavních přednášejících konference byla profesorka práva *Terry Maroney* (Vanderbilt University, Nashville, Tennessee), jedna z nejcitovanějších autorek z oblasti práva a emocí (*law and emotion*). Představila svůj desetiletý výzkum o tom, jak se soudci cítí a jaký to má vliv na jejich výkon. Ve světovém kontextu (natož pak v českém) je jen málo autorů, kteří se systematicky zabývají tím, jak emočně náročná je práce soudce. Emoční práce soudců (*emotional labour*, jak tento termín zavedla socioložka emocí *Arlie Hochschild*) nemá vliv jen na jejich *well-being*, ale také na kvalitu jejich práce a v konečném důsledku také na spravedlnost. Soudci zpravidla systematicky neprocházejí žádnou přípravou ke zvládnutí svých emocí, ani se neučí, jak pracovat s emocemi ostatních účastníků řízení. Používají pak strategie ze svého osobního života, které mohou nebo nemusejí být úspěšné (jako například trpěliví soudci, kteří jsou schopni vytvořit prostor, ve kterém se účastníci cítí být vyslyšeni, nebo naopak naštvání soudci, kteří ztrácejí nervy). *Maroney* již dříve popsala, že současný systém vychovává „soudce bez emocí“ (*the dispassionate judge*), který své emoce zapře, zruší, odloží stranou. Nyní *Maroney* mluvila o tom, že pozoruje kulturní obrat v institucionálním přístupu k emoční inteligenci v justici. Ukazuje to, jak je důležité o těchto tématech v odborných kruzích mluvit.

Právní témata byla zastoupena také v děleném programu. *Janne van Doorn* (Leiden University) představila metastudii o emocích v trestním řízení a hledaném efektu „emocionálního obžalovaného“. Většina studií se v kontextu trestního práva zabývá lítostí a výčitkami svědomí obžalovaných, role ostatních emocí zůstává nejasná. Přesto existuje několik experimentů a empirických výzkumů o dalších specifických emocích obžalovaných ukazujících jejich vliv na posouzení viny a uložení trestu. Dle předběžných výsledků metastudie je pro obžalované výhodnější projevit své pocity oproti „chladnému“ bezemocionálnímu postoji. To ovšem neplatí pro všechny emoce, výjimkou je například hněv a vztek.

Hněv je typickou emocí také pro soudce. Často je však vnímán jako problematický, bývá spojován s podjatostí a pochybností o spravedlnosti. *Stina Bergman Blix* (Uppsala University) představila mezinárodní výzkum a rozhovory vedené se soudci o naštvání a vzteku během trestního řízení. Zjišťovala, jak je hněv provázán s právním myšlením a praxí a jak potenciálně motivuje rozhodování a vedení soudních řízení. Dle *Bergman Blix* je hněv racionální, protože je systematicky začleněn do řešení právních problémů. Funguje jako nástroj pro vynucení spoluúčasti účastníků řízení. Zaznamenaný hněv vyvolává opatrnost a motivuje ke zvládnutí emocí, jak u samotných soudců, tak ostatních účastníků. Soudcovský hněv se, co se týče intenzity a trvání, mezi soudci různí. Výzkumnice se setkala s explozivními výbuchy i s dlouhotrvajícím vztekem, nebo s hněvem, který soudce „odložil“ pro nepřípustnost takového projevu během jednání, aby se pocit naštvání následně vrátil propleten s dalšími emocemi během porady senátu. Mluvílo se též o „morálním hněvu“,

který je součástí právní tradice. Jde například o morální rozhořčení při odsuzování trestných činů nebo jeho protějšek, velebení spravedlivého procesu.

Nina Törnqvist (Uppsala University) navázala diskuzi o trochu jiném druhu emocí doprovázejících soudní rozhodování. Právní a soudní rozhodování je často bráno jako individuální činnost, během které je zdůrazňována autonomie a nezávislost soudců. Soudní rozhodování se však ve skutečnosti opírá o vzájemné interakce a působení více účastníků celého procesu. Svou roli tak nutně hrají také epistemické emoce jako je zvědavost a nejistota a sociální emoce jako je důvěra, které jsou posilovány (nebo oslabovány) právě vzájemnými vztahy.

I další prezentace týkající se kriminologie, svědků a obětí trestných činů přinášely relevantní závěry pro právo a právní vědu. Prezentován byl například empirický výzkum ohledně role genderu a emocionality svědků. Emocionální projev dle experimentu *Mircea Zloteanu* (Kingston University, London) ovlivňuje důvěryhodnost svědků. Zároveň hraje roli očekávání související s genderem – posuzující osoba je empatická s emocionální svědkyní, právě proto, že očekává, že žena je emocionální. Naopak výsledky vykazovaly vyšší empatii také s neemocionálním svědkem, protože se očekává, že muž není emocionální. Autor také vyzoroval efekt vytváření dezinformací z výpovědí svědků mezi emocionální a neemocionální svědkyní, naznačující, že pozorovaná emocionalita ovlivňuje naši pozornost a schopnost uchovat správné informace.

Další témata z oblasti kriminologie se týkala pocitů pomstychtivosti a touhy po odplatě u obětí trestných činů. *Katie McGaughey* (Queen's University, Belfast) vysvětlila, že oběti, které zažily pocit ponížení (ať už po trestném činu, nebo během trestního řízení), zažívají silnější touhu po odplatě. Ponížení může přispět k následným násilným činům. K pomstychtivému chování vede též nízké uspokojení a zadostiučinění během trestního řízení. Důvodem může být nedostatek prostoru pro „uzavření“ celé věci. To je spojeno také s velkým počtem probíhajících řízení a nedodělků ve Velké Británii, které vedou k rezignacím obětí na účast na trestním řízení.

Emoce lze zkoumat jako individuální fenomény, svůj význam a sílu projevují také (a zastánci sociálních teorií o emocích by řekli zejména) v mezilidských vztazích. O tom mluvil *Ben Rudolph* (Rutgers University) v rámci politologického bloku o krizích a politice. Zkoumal specifické emoce a jejich role v motivaci k antidemokratickému chování. K politickému extremismu nevedou jen typicky negativní emoce jako je vztek, zahanbení nebo strach, ale i pozitivní emoce jako je naděje. Právě ty pozitivní doprovázely *Trumpovu* podporu a byly jejími nejsilnějšími ukazateli po volbách v roce 2021. Účastníci dotazníkového šetření zmiňovali emoce jako je pýcha a entuziasmus ve vztahu k *Trumpovi* a naděje, které osoby motivují k případné podpoře extrémního chování. Z negativních emocí u *Bidenových* odpůrců v období kolem voleb 2021 vycházela nejsilněji emoce opovržení. To podporuje teorie o meziskupinových konfliktech, kde panuje silná pozitivní identifikace s vlastní skupinou, a naopak silné odsouzení těch ostatních.

V rámci hlavní přednášky na konferenci vystoupila také *Phoebe Ellsworth* (University of Michigan), známá pro svou práci v sociální psychologii, ale též oboru práva a psychologie. Na konferenci mluvila o vzájemných průsečících rozmanitých teorií o emocích. Pochopení podstaty a charakteru emocí je důležité i pro právo, jelikož právníci a soudci v mnoha případech emoce posuzují, hodnotí, rozsuzují. Třetí *key-note* přednášející byla *Yuri Miyamoto* (Hitotsubashi University), která mluvila o kulturních rozdílech ve vyjadřování a zpracovávání emocí. Byť neexplicitně v právním kontextu, přesto připomněla, že prožívání emocí není univerzální, naopak je ovlivněno kulturním rámcem.

Autorka tohoto příspěvku na konferenci prezentovala prostřednictvím posteru svůj výzkum o emoci lítosti pachatele v kontextu upuštění od potrestání.

ISRE a jejich interdisciplinární setkání představují unikátní příležitost pro vzájemné obohacení práva a psychologie. Mezinárodní konference se chystá opět za dva roky.

Zuzana Ambrozková*

* Mgr. Zuzana Ambrozková, katedra politologie a sociologie, Právnická fakulta Univerzity Karlovy. E-mail: zuzana.ambrozkova@prf.cuni.cz. ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-7996-5458>.